

בוזה כי אולי היה לו כח לכוף היצר, [וכמו ששמעתי בזה מענין זמרי שטעה בזה]. (צדקת הצדיק — מג. וע"ע רסיסי לילה — לח; קומץ המנחה — לד; פרי צדיק — וישב יא).

— **הא במלכות אחשורוש** —

'... אבל עבדות דאחשורוש אכתי ישנו כל זמן שאנו בגלות תחת יד מלכי אומות העולם. ואחשורוש הוא שורש המלכות הרשעה, היינו הקליפה דמלכות דסטרא אחרא שלעומת מלכות שלמה המלך ע"ה בקדושה. ועל כן אמרו גם כן בכתובות נ"א סע"ב 'הא במלכות אחשורוש' — נקטוהו למשל על מלכות גדולה דאומות העולם, אף דיש לפרש לפי שאחשורוש קיבץ בתולות לזנות, שם היה אדרבא לישא אחת מהם ולא שייך (לומר) דודאי לא ישאנה, ודרך שביה לא מצאנו בו — אבל שורש המלכות הרשעה כאשר היא בכל תוקף כבוד ויקר עושר וגדולה נקראת על שמו...'. (מתוך מחשבות חרוץ עמ' 189)

דף נב

ציונים באורים והערות

'פעם ראשונה פודה מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה' — לפרש"י (ולוה נטה הרא"ש) משמע שאם רצה אינו פודה כלל, אפילו בדמיה. ולפרוש רבנו חננאל בדמיה חייב לפדות לעולם. והרמב"ם (אישות יד, יט) מפרש: פעם ראשונה פודה על כרחו ואינו רשאי להוציאה וליתן לה כתובה. מכאן ואילך רצה פודה רצה אינו פודה אלא נותן לה כתובתה ודיו.

תוס' ד"ה רצה. על מה שהביאו מהירושלמי שהנשים ממהרות למות יותר מן האנשים — ע' במובא לעיל סוף דף מז.

(ע"ב) 'אין פודין את השבוין יותר על כדי דמיהן' — בטעמי ההלכה, וכיצד הדין במקום חשש סכנת מות לשבוי — ע' במובא גטין מה.

'עשו הקזת דם בארץ ישראל כרפואה שאין לה קצבה' — לפי שהיו רגילים שם להקזו דם תדיר ואין לה קצבה והרי זה כמזונות. (רא"ש)

— **ולבסוף סבר אדם חשוב שאני** —

'... וכן בכל מקום שאמרו רז"ל 'אדם חשוב שאני', הכוונה מצד החיוב יעשה כן, כי אילו היו כל העולם שוה במזגם זה, היה הדין נכתב כן בתורה לכולם. נמצא, ענינים כאלה וכאלה נקראים 'לפנים משורת הדין', והוא דין גמור לההוא גברא'. (של"ה) — 'בעשרה מאמרות' רא. וכענין הזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ד סח) ועוד, עפ"י הגמרא בב"מ פד. וע"ע במובא בשבת נא).

'הא נמי דאורייתא הוא דכתיב קחו נשים...' — ע' במצוין בסוכה מג (חוברת קלא), דוגמאות רבות ללשון 'דאורייתא' ו'אמרה תורה' על מקראות שבנביאים ובכתובים, ואף על דברים שאין להם מקור בכתוב כלל אלא מהלכה למשה מסיני.

'הא נמי דאורייתא הוא דכתיב קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים' — מכאן כתב האבני-מלואים (קיג) לסייע לדעת מהרי"ל (שהובא ברמ"א שם) שפרנסה (= נדוניה) אינה נגבית מנכסי האם אלא מנכסי האב, שהרי מהכתוב הוה עצמו למדו במסכת קדושין (ל) שהאב חייב להשיא את בנו ולא האם, ומסתבר אם כן שגם החיוב האחר, ואת בנותיכם תנו לאנשים, אינו מוטל אלא על נכסי האב ולא על נכסי האם.

ואולם דעת הנמוקי-יוסף (בפרק יש נוחלין) שגובים לפרנסה גם מנכסי האם. [יש מפרשים דעתו, כשמתה האם אחר האב, אבל מתה בחיי בעלה, לא חל מעולם חיוב על הנכסים שלה. ע' כנסת הגדולה בהגהות הטור שם]. ויש ליישב שהלימוד שלמדו כאן מ'ואת בנותיכם תנו' ליתן לה נדוניה, אינו אלא אסמכתא בעלמא אבל עיקר החיוב הוא מתקנת חכמים ולא מדברי קבלה (וכמו שצדד מהרש"א נג.), ועל כן אינו בהכרח להשוות חיוב זה לחיוב המוטל על האב להשיא את בנו, ושפיר יש לומר שתקנו חכמים פרנסה לבת אף מנכסי האם (ע' שבט הלי ח"ז רי.).

*

מנהג יהודה ומנהג גליל

'אנשי הגליל חסו על כבודן (שלא תודלול אלמנתם) ולא חסו על ממונן. אנשי יהודה חסו על ממונן ולא חסו על כבודן'. (לשון הירושלמי סוף פרקין. ניתן אולי להמליץ אותו רעיון על חילוקי המנהגים בין יהודה וגליל (מובא לעיל יב. מהתוספתא) בענין העמדת שושבינן למשמש החתן והכלה ולשהות במחיצתם, כדי לבדוק אחר רמאות. וע"ש בראשונים טעמים אחרים).

דף נג

'יתב רבין בר חנינא קמיה דרב חסדא ויתב וקאמר משמיה דרבי אלעזר: מוחלת כתובתה לבעלה — אין לה מזונות. אמר ליה: אי לאו דקאמרת לי משמיה דגברא רבא, הוה אמינא לך משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו — משמע שרב חסדא קיבל את דברי רבי אלעזר וביטל את דעתו. מכאן פסק הרמב"ם שהמוחלת כתובתה — אין לה מזונות. אבל היו מן הראשונים שפסקו על סמך הירושלמי, שהמוחלת כתובה לא הפסידה מזונותיה. ובאר הרא"ה (ומובא גם בר"ן ובריטב"א) שהדבר תלוי במנהגי יהודה וגליל (לעיל נב: ולהלן) בזכות הירושיים ליתן לאלמנה כתובתה ולפוטר; למנהג בני יהודה שיש יכולת בידם להיפטר ממזונותיה, דין הוא שבמחילת כתובתה תפסיד מזונות, שאם לא כן, מה הועילו בתקנת הירושיים, הרי אם רצתה, תמחול כתובתה ותזון מהן בעל כרחן, הלכך למנהגם, בפקיעת הכתובה נפקע חיוב מזונות, שיכולין יורשין לומר לה: אילו לא מחלת כתובתך, היינו פורעין כתובתך ושוב אין עלינו חיוב מזונות. אך לשיטת אנשי גליל, שאין הירושיים יכולים לבוא בטענה זו, אינה מפסדת מזונות.

מתוך דבריו אלו יש להבין שמחילה בעל כרחו של הזוכה — מועילה. שלכן יכולה היתה לחייב את היורשין במזונות על ידי שתמחל על כתובתה בעל כרחם.

לאור זאת הקשה בקונטרס 'קבא דקשייטא' (קובץ של 103 קושיות ללא מענה, כמנין 'קבא', לבעל החלקת יואב; קושיא מו), קושיא אלימתא: מדוע הוצרך הלל לתקן פרוזבול למנוע שמיטת חובות, הרי ביד המלוה קודם מוצאי השמיטה לדחות את זמן הפרעון עד אחר ראש השנה, שאז אינו משמט, כדין המלוה את חברו